

EASTERN CROATIA FACES NEW CHALLENGES OF (IM)MIGRATION?

ISTOČNA HRVATSKA PRED NOVIM (I)MIGRACIJSKIM IZAZOVIMA?

GREGUROVIC, Snjezana & MLINARIC, Dubravka

Abstract: *The EU accession processes in Croatia could intensify transit and immigration to the country and simultaneous decrease of emigration. Due to its geographic position, demographic trends and other specific features Eastern Croatia will probably face different types of migration concerning the causes, durability and regularity. Half a century long experience of immigration, including the Homeland War and its consequences resulted with the national homogenisation of the Eastern Croatia. Consequently, expected new immigrant groups of non-Croatian ethnic origin will challenge the regional and local policymakers considering their integration.*

Key words: *immigration, Eastern Croatia, migration flows, depopulation*

Sažetak: *U Hrvatskoj bi s pridruživanjem EU moglo doći do intenziviranja imigracijskih i tranzitnih te do postupnog smanjivanja emigracijskih tokova. Zbog geografskog položaja, demografskih trendova i drugih obilježja, prostor istočne Hrvatske vjerojatno će se suočiti s različitim vrstama migracija s obzirom na njihovu svrhu, trajnost i regularnost. Imigracijska iskustva toga područja u zadnjem polustoljetnom razdoblju uključujući i posljedice Domovinskog rata utjecali su na procese nacionalne homogenizacije. Useljavanje novih imigrantskih skupina ne-hrvatskog etničkog porijekla postat će stoga izazov donosiocima regionalnih i lokalnih politika, posebno kada se radi o integraciji imigranata u društvo primitka.*

Ključne riječi: *useljavanje, istočna Hrvatska, migracijski tokovi, depopulacija*

Authors' data: Snjezana Gregurovic, dr. sc., viša asistentica, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, snjezana.gregurovic@imin.hr, Dubravka Mlinaric, dr. sc., znanstvena suradnica, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, dubravka.mlinaric@imin.hr

1. Uvod

Tokovi međunarodnih migracija zadnjih su desetljeća u Europi usko povezani s eurointegracijskim procesima, odnosno proširenjem granica Europske unije. Uzimajući u obzir iskustva srednjoistočnoeuropskih zemalja koje su članice EU manje od deset godina (Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska i Slovenija) ali i južnoeuropskih, koje su u njoj već više od dva desetljeća (Italija, Španjolska, Portugal i Grčka) i tradicionalno su emigracijske zemlje, možemo pretpostaviti da će pristupanjem Hrvatske Europskoj Uniji i u njoj doći do promjene migracijskog obrasca. To prvenstveno uključuje intenziviranje cirkularnih i tranzitnih tokova te postupno povećanje imigracijskih. Premještanje schengenske granice prema istočnim i južnim susjednim zemljama također će utjecati na migracijske tokove, posebno državljana trećih zemalja što će posebno osjetiti one regije tj. županije koje graniče s tzv. trećim zemljama (zemlje koje nisu članice EU). U istočnoj Hrvatskoj to su: Vukovarsko-srijemska, Brodsko-posavska i Osječko-baranjska županija, koje su uz Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku u fokusu ovoga istraživanja. Cilj ovoga rada je migracije u istočnoj Hrvatskoj prikazati u razvojnom i proaktivnom kontekstu. S obzirom da su dosadašnja istraživanja migracija u Hrvatskoj pa tako i u analiziranoj regiji uglavnom bila usmjerena na iseljeničku problematiku, ovim se radom nastoji skrenuti pažnja na čimbenike koji bi mogli utjecati na useljavanje različitih skupina migranata. Želi se ukazati na neka nova pitanja povezana s useljavanjem migranatskih skupina koje su kulturno, jezično, ili konfesionalno različite od većinskog stanovništva. Problematici useljavanja pristupit ćemo triangularnom analizom istražujući demografske i gospodarske trendove s jedne strane, povijesno iskustvo navođenjem primjera useljavanja iz 20. stoljeća s druge i utjecaj eurointegracijskih procesa na migracije u Hrvatskoj s treće. Najvažnija pitanja koja se na kraju nameću su: što istočna Hrvatska može „ponuditi“ imigrantima, a ako do njihova useljavanja dođe kako će većinsko stanovništvo prihvatiti etnički/nacionalno, jezično, kulturno različite skupine migranata? Važno je stoga donijeti dugoročnu i sveobuhvatnu migracijsku i integracijsku politiku, a u društvu veću pažnju posvetiti migracijskoj problematici, posebno mogućem useljavanju različitih skupina migranata.

2. (I)migracijski tokovi i istočna Hrvatska – tri primjera iz 20. stoljeća

Povijest useljavanja na prostore istočne Hrvatske odnosno pet analiziranih županija razmotrit ćemo na tri reprezentativna primjera masovnijeg useljavanja u proteklom stoljeću. Izabrani slučajevi useljavanja svjedoče o heterogenosti uzroka prostornog kretanja, složenom sastavu migrantskoga korpusa ali i različitim posljedicama konkretnog mehaničkog priljeva na demografskom (prirodni prirast) te ekonomskom, kulturnom, etničkom, konfesionalnom ili nekom drugom planu.

Prvi primjer odnosi se na plansku kolonizaciju istočnog panonskog, uglavnom ravničarskog dijela hrvatskog teritorija, vezanu uz agrarnu reformu (1945.-1948.) i preraspodjelu posjeda u poslijeratnoj socijalističkoj Jugoslaviji. Radi se o svojevrsnom nastavku državnog doseljavanja većinom srpskih vojnih dobrovoljaca

potrebnih administrativnom aparatu Kraljevine SHS odnosno Kraljevine Jugoslavije 20-tih i 30-ih godina prošlog stoljeća. Oni doseljavaju na etnički složene prostore i posjede koji su ekspropirani Nijemcima, Mađarima odnosno Židovima u urbanim sredinama. U ratnom je razdoblju, kao reakcija uravnoteženja prethodnih procesa seljenja po narodnosnom ključu, uslijedilo plansko doseljavanje ekskluzivno hrvatskog pučanstva iz prenapučenih ili siromašnijih krajeva Hrvatskog zagorja, Međimurja, Dalmacije, Podravine, Gorskog kotara i Like te BiH u doba NDH. [1] Poslijeratna je kolonizacija bila po karakteru većinom unutarnja, jer se njome „administrativnim mjerama planski organizira preseljenje ljudi pretežno radi što racionalnijeg rasporeda stanovništva i raspodjele materijalnih dobara u druge dijelove pokrajine ili države,..[4] Doseljenici su bili mahom etnički Hrvati. Najviše kolonista dolazi iz kotareva Prelog, Ivanec, Varaždin, Čakovec, Novi Marof, Split, Šibenik, Sinj i Benkovac a odredišta preseljenja su Darda, Vukovar, Osijek, Vinkovci, Đakovo, Virovitica, Slatina, Grubišno polje i Daruvar. Nakon Drugog svjetskog rata, u istočnoj Hrvatskoj ostaje i dio izbjeglica iz ratom pogođenih krajeva Dalmacije, Like, Korduna, Primorja odnosno Bosne i Hercegovine.[8] Spomenutim se procesima mijenja agrarno–posjedovna, ekonomska ali i politička tj. etnička struktura odnosno udio pojedinih etničkih skupina u ukupnoj populaciji. Teritorijalni raspored odnosno udio, primjerice Hrvata i Srba, ovisio je o raspoloživom obradivom zemljištu. S jedne strane veliki priljev stanovništva fertile dobri rezultira porastom nataliteta i ukupnog broja stanovnika slavonskih županija dok s druge, upravo zbog nagle industrijalizacije i iseljavanja (bijega) seoskog stanovništva u gradove te deagrarizacije, iseljenički (ruralni) prostori doživljavaju starenje a useljenički pomlađivanje.[10] Uz stalno iseljavanje manjinskog stanovništva u matične zemlje, prostornu koncentraciju (Čeha i Talijana u zapadnoj Slavoniji, Rusina i Ukrajinaca u okolici Vukovara, Slovaka kod Našica i Iloka, Nijemaca u Osijeku a Židova u urbanim centrima) i smanjenje njihova ukupnoga broja te porast ukupnog udjela većinskog stanovništva, procijenjeno je da je poslijeratnom kolonizacijom doseljeno oko 12.000 obitelji. Rezultat poslijeratne kolonizacije na narodnosni sastav stanovništva povećao je udio Hrvata u ukupnom broju stanovnika na tom području na 70% a smanjio udio manjinskih naroda, Nijemaca na svega 1%, Mađara na 5% a Srba na 20%.[2]

Idući značajan imigracijski val čini kontingent radnih useljenika s prostora cijele bivše države, koji su doseljavali u razdoblju prije Domovinskog rata. Na vrhuncu takvog useljavanja (1953.-1961.) dodatno se usložnjavala postojeća redistribucija stanovništva istočne Hrvatske. Imigranti iz pasivnih krajeva Jugoslavije, posebno iz Bosne i Hercegovine doseljavaju kao siromašno, radno sposobno te reprodukcijski vitalno stanovništvo. Zbog promjena u ekonomskom razvoju nastavlja se deagrarizacija, deruralizacija i urbanizacija iz prethodnih desetljeća.[2] Cjelokupni demografski mozaik obilježava i simultani odljev u europske i prekomorske zemlje te u velike gradove poput Osijeka i Zagreba ili druge gradove Jugoslavije. Sve to prati i kontinuirano smanjenje udjela nacionalnih manjina u ukupnom stanovništvu njihovom repatrijacijom ili asimilacijom.[10]

Posljednji složeni useljenički primjer odnosni se na „repatrijaciju“ pripadnika hrvatske manjine iz vojvođanskog dijela Srijema, odakle je prema procjenama devedesetih godina dvadesetog stoljeća doselilo između 30.000 i 45.000 Hrvata.[3] U ratovima je i inače teško razgraničiti regularno od neregularnog kretanja stanovništva, pa je isti slučaj i sa prisilnim i prinudnim migracijama uzrokovanim Domovinskim ratom. Premda nisu formalno kategorizirani kao izbjeglice jer nisu potjerani vojnom silom i ratom a i sami su zamijenili nekretnine, vojvođanske Hrvate možemo ubrojiti u prisilne migrante jer zapravo nisu imali alternative odluci o preseljenju. Njihov je status i u novoj-staroj domovini ostao podvojen. Vrlo je dvojbena dobrovoljnost njihova napuštanja Vojvodine, kao i njihova „repatrijacija“. Definicija Hrvatske kao njihove „matične“ zemlje, koja je uvriježena u Hrvatskoj ne poklapa se nužno sa njihovim shvaćanjem „matičnosti“. Naime, u njihovoj percepciji Srijem je domovina, odnosno „hrvatski povijesni teritorij“. Unatoč zajedničkoj etničkoj pripadnosti sa većinskom populacijom oni su percipirani kao stranci, slabo integrirani u lokalnu zajednicu i izjednačeni s državom i teritorijem s kojeg dolaze, ili označeni kao izbjeglice, naziv koji oni ne prihvaćaju.[3]

Navedeni primjeri (i)migracijskih tokova u analiziranim županijama u zadnjih pedesetak godina obilježeni su procesima snažne nacionalne homogenizacije. To potvrđuje i promjena narodnosnog sastava stanovništva prema kojemu je 1991. tu obitavalo 72% Hrvata, 17,1% Srba i 10,9% pripadnika ostalih skupina da bi 2001. udio Hrvata porastao na 85,6% , Srba se smanjio na 8,8% a pripadnika ostalih skupina na 5,6% u ukupnom broju stanovnika.

3. Demografski trendovi

Recentna demografska kretanja kao i aktualna demografska slika istočne Hrvatske odraz su turbulentnih povijesnih zbivanja u zadnjem polustoljetnom razdoblju, od svjetskih ratova i planskih kolonizacija do Domovinskog rata u novijoj povijesti.

Početak devedesetih godina dvadesetog stoljeća prostor istočne Hrvatske ulazi u posebnu etapu svoga demografskog razvoja, obilježenu ubrzavanjem negativnih demografskih trendova. Pored negativnog prirodnog kretanja stanovništva, odnosno biološke (prirodne) depopulacije, na dobnu strukturu stanovništva posebno je utjecao rat sa svojim posljedicama. Intenzivno starenje stanovništva rezultat je nekoliko čimbenika direktno proizašlih iz rata: ratnih gubitaka mlade populacije, iseljavanja (izbjeglištva) uglavnom mlade srpske populacije i povratničkih strujanja, u prvom redu starije populacije.

Sve donedavno u istočnoj Hrvatskoj imigracijska obilježja dominirala su nad emigracijskim, a nakon 1991., odnosno između 1991. i 2001. prvi put je zabilježeno smanjivanje broja stanovnika. Depopulacija od 8,8% pripada tipu intenzivne, izrazite ili „strme“ depopulacije i najizraženija je u Požeško-slavonskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Virovitičko-podravskoj i Osječko-baranjskoj županiji. U tom razdoblju samo Brodsko-posavska županija bilježi porast broja stanovnika. Depopulacija u pet istočnohrvatskih županija prisutna je u više od 70% općina i gradova. Od 1991.-2001. u istočnoj je Hrvatskoj umjereno depopuliralo 20 općina i gradova, 33 općine i grada zahvaćeno je jakim ili intenzivnom depopulacijom dok je 40 gradova i općina u tom

razdoblju zabilježilo smanjenje veće od 15%, što spada u ekstremnu depopulaciju. Najveće smanjenje broja stanovnika imali su gradovi zapadne Slavonije u Požeško-slavonskoj županiji (Lipik i Pakrac), općina Dragalić u Brodsko-posavskoj te Voćin u Virovitičko-podravskoj županiji .[7]

Županije	Godina popisa			1991./ 1981.	2001./ 1991.
	1981.	1991.	2001.		
Virovitičko-podravska	107,339	104,625	93,389	97,5	89,3
Požeško-slavonska	99,096	99,334	85,831	100,2	86,4
Brodsko-posavska	167,667	174,998	176,765	104,4	101,0
Osječko-baranjska	356,470	367,193	330,506	103,0	90,0
Vukovarsko-srijemska	223,919	231,241	204,768	103,3	88,6
Ukupno	954,491	977,391	891,259	102,4	91,2

Tablica 1. Kretanje ukupnog broja stanovnika slavonskih županija u razdoblju između 1981. i 2001. godine

Kada je riječ o vanjskoj migraciji u razdoblju 1991.-2001., važno je istaknuti kako ne postoje pouzdani podaci o migracijskom saldu. Naime, službena statistika nije jednako obuhvatila iseljeničke i useljeničke tokove jer nije postojala obveza da osobe koje napuštaju zemlju na duže razdoblje svoj odlazak prijave nadležnoj instituciji. Zbog toga ne postoje podaci o većini domicilnog stanovništva koje je napustilo zemlju pa tako ni prostor istočne Hrvatske, ali ni o reemigraciji dijela useljeničkoga kontingenta koji se u Hrvatskoj zadržao kratko vrijeme.[11] I dok s jedne strane mehanički odljev, uglavnom mlađeg, te povratak starijeg srpskog stanovništva intenzivira starenje cijele populacije, priljev izbjeglog stanovništva reproduktivne dobi iz ratom zahvaćene Bosne i Hercegovine trebao je rezultirati porastom nataliteta i ukupnim porastom stanovništva istočnohrvatskih županija. No zbog nepostojanja službenih statistika o reemigraciji tog useljeničkoga kontingenta ne možemo s pouzdanjem utvrditi njihov stvarni udio u demografskoj slici istočne Hrvatske. Velik dio izbjeglica u Hrvatskoj je boravio samo kraće vrijeme i nakon pribavljanja potrebne dokumentacije napuštao bi zemlju i odlazio u zapadnoeuropske i preoceanske zemlje u kojima je prisutna tradicija iseljavanja s ovih prostora i razvijenost migrantskih mreža.

4. Migracijski tokovi – stanje i perspektive

Kada je riječ o (i)migracijskim tokovima postavlja se pitanje što sve Hrvatska može očekivati nakon pridruživanja EU te s kakvim će se migracijama suočiti s obzirom na njihovu svrhu, trajnost i regularnost?

Etnički sastav imigrantske populacije posljednjih je desetljeća u zemljama EU vrlo raznolik, što je odraz različitih čimbenika. Useljavanje određenih migrantskih skupina, između ostaloga, nastoji se oblikovati vladinim politikama koje žele kontrolirati migrantske tokove zbog nacionalnih interesa. Dok su države EU otvorene kada se radi o kretanju dobara, usluga i kapitala (novca), u slučaju kretanja ljudi dolazi do razdvajanja poželjnih od nepoželjnih oblika migracija/migranata. Takva situacija dovodi do istodobnog postojanja otvorenog tržišta i relativno zatvorene države, a neki autori ju nazivaju liberalni paradoks [6]. Politika EU s jedne se strane zalaže za pomicanje granica i njihovo ukidanje, dok s druge istodobno uspostavlja nove granice na novim, rubnim područjima. S ulaskom u EU, Hrvatska će postati to novo rubno područje koje će imati „zadatak“ da EU zaštiti od nepoželjnih (neregularnih) migracija/migranata uspostavljajući tako sigurnosni okvir „fortress Europe“. Ukoliko će se u Hrvatskoj ponoviti iskustva članica koje su posljednje „proširile“ EU, ukidanje schengenske granice utjecat će na migracijska kretanja u Hrvatskoj jer će državljanima trećih zemalja biti postroženi uvjeti za dobivanje viza i/ili porasti troškovi za njihovo podnošenje. Pored toga, za očekivati je da se još više postrože pravila za dobivanje boravišnih dozvola odnosno oteža ostvarenje prava na boravak. Premda većina imigranata srednjoistočnoeuropske zemlje, pa tako i Hrvatsku, ne doživljava kao atraktivna odredišta, dio njih u njima je ipak ostao ili će ostati zbog nemogućnosti ulaska u “stare” članice EU.

Iako bi područje istočne Hrvatske moglo postati privlačno imigrantima zbog niza prednosti kao što su: geografski položaj regije, dobra prometna povezanost, blizina europskih metropola, urbanitet i bogatstvo resursima (plodna zemlja, voda i šume), to se ne može reći i za izrazito nepovoljnu gospodarsku situaciju u toj regiji. Pri tome se posebno misli na visoku stopu nezaposlenosti, gašenje proizvodne i prerađivačke industrije, neadekvatnu iskorištenost prirodnih, posebno poljoprivrednih resursa i dr. Podaci HZZ-a o slobodnim radnim mjestima ukazuju da se u pet istočnohrvatskih županija najviše traže radnici u ugostiteljstvu, turizmu, trgovini, građevinarstvu i zdravstvu, a u nekim županijama i u administraciji (ekonomisti, pravnici i administratori). Potreba za radnicima u prerađivačkoj i kemijskoj industriji gotovo da i nema, a u većini je županija, (osim u Brodsko-posavskoj) potreba za radnicima u građevinarstvu znatno smanjena. Ovi podaci jasno ukazuju na jačanje uslužnog sektora, a gašenje proizvodnog, prerađivačkog i građevinarskog u čijim se sektorima, barem kada je o zemljama EU riječ, zapošljava znatan broj migrantske radne snage.

Županija	Djelatnosti					
	Ekonom. pravnici, administr.	Građevin., geodete	Ugostit., radnici u turizmu	Trgovci	Kemijski i prehrambeni tehnol.	Zdravstvo soc. skrb i njega
Virovitičko-podravska	1	0	5	2	2	9
Požeško-slavonska	2	3	5	8	0	5
Brodsko-posavska	8	22	8	6	5	8
Osječko-baranjska	15	9	18	16	7	8
Vukovarsko-srijemska	8	6	6	10	0	8
Ukupno	34	40	42	42	14	38

Tablica 2. Slobodna radna mjesta na HZZ-u u lipnju 2012.

Zadnja dva desetljeća većina stranih radnika u Hrvatsku je došla iz susjednih zemalja te možemo zaključiti kako su te migracije imale „regionalni“ karakter. Strani radnici s nižom stručnom spremom uglavnom su popunjavali manjkove na tržištu rada u građevinarskoj industriji, brodogradnji, turističkoj industriji i hoteljerstvu. Dok se obrazovna struktura stranih radnika početkom 1990-ih godina uglavnom svodila na radnike sa srednjom ili osnovnom stručnom spremom, u Strategiji migracijske politike RH za 2007/2008 navodi se da je od sredine 1990-ih sve više onih s višom ili visokom stručnom spremom. Oni se uglavnom zapošljavaju unutar upravljačkih struktura stranih trgovačkih lanaca, u podružnicama stranih poduzeća, kao profesori u obrazovnom sektoru, kao kulturni djelatnici i sl. Razlog koji bi dakle mogao utjecati na dolazak stranih radnika u Hrvatsku, pa tako i u njezine istočne regije, je potreba domaćeg tržišta rada za određenim profilima radnika koji su deficitarni. Do njih dolazi zbog neusklađenosti obrazovnog sustava s potrebama tržišta rada ali i zbog nezainteresiranost domaćih radnika za obavljanjem određenih, fizičkih i/ili slabo plaćenih poslova. Do sada je u Hrvatskoj to bio slučaj u građevinarskoj industriji, brodogradnji, turizmu i poljodjelstvu. Ukoliko i Hrvatska bude snažnije zahvaćena trendovima kao što su zemlje EU bile još prije dvadesetak godina, do povećanja zaposlenosti moglo bi doći u turizmu, zabavnoj industriji, zdravstvu i obrazovanju, iako se u skromnijem opsegu taj trend već i sada nazire. Međutim, razvojem takvih sektora ne traži se masovno novačenje niže obrazovane radne snage kao što je bio slučaj u Europi 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća. Tada su zapadnoeuropske zemlje imale povećanu potrebu za radnicima u građevinarskoj, prerađivačkoj i proizvodnoj industriji dok se odnedavno tamo javlja potreba za visokokvalificiranim radnicima,

povremenim radom, radom sa skraćenim radnim vremenom te većim udjelom žena na tržištu rada. [12] S obzirom na iskustva srednjoistočnoeuropskih zemalja članica EU, migracijski tokovi u Hrvatsku, pa tako i u njezine istočne regije mogli bi se očekivati s prostora istočne Europe i zemalja kao što su Moldavija, Ukrajina ili Bjelorusija te zemalja bivše Jugoslavije.[9] Izvjesno je da će granična područja, odnosno županije na čijem je teritoriju državna granica, a posebno ona prema tzv. *trećim zemljama*, prve “osjetiti” povećani migracijski priljev, kako regularnih tokova tako i onih neregularnih. Pokazalo se da zemlje u završnoj fazi pristupanja EU postaju privlačne trgovcima i krijumčarima ljudima koji koriste njihov teritorij za tranzit prema zapadnoj Europi. To se posebno odnosi na žene kao žrtve trgovine ljudima koje, kada se radi o zapadnoeuropskim zemljama, najčešće dolaze s područja Balkana ili prolaze balkanskom rutom. Međutim, kada je o useljavanju riječ Hrvatska do daljnjega ne bi trebala očekivati masovniji migracijski priljev, prvenstveno zbog nepostojanja ekonomski i investicijski poticajnog i održivog okruženja gotovo u svim sektorima. Negativni gospodarski trendovi, produbljivanje recesije (pad BDP-a, smanjivanje izvoza i investicija) te povećanje poreznih nameta zasigurno nisu faktori koji potiču useljavanje a pored toga i negativno utječu na stavove domaćeg stanovništva prema , useljavanju migranata, posebno stranih radnika.

5. Zaključak

Može se očekivati da će zbog pridruživanja Hrvatske EU, geografskog položaja ali i drugih obilježja prostor istočne Hrvatske iskusiti različita migracijska kretanja s obzirom na svrhu, trajnost i regularnost. Iako je u ranijim razdobljima taj prostor bio obilježen multikulturnošću, odnosno suživotom pripadnika različitih etničkih skupina, u zadnjem polustoljetnom razdoblju on je zahvaćen procesom nacionalne homogenizacije. Ona se posebno odražava u smanjenju udjela manjinskog stanovništva, a povećanju većinskog, hrvatskog. Na taj su proces velikim dijelom utjecali svjetski ratovi, planske kolonizacije te Domovinski rat i njihove posljedice. S obzirom da su u analiziranim županijama depopulacijski trendovi vrlo izraženi, useljavanjem stanovništva oni bi se mogli ublažiti te bi osim demografskog, useljavanje imigranata moglo utjecati na gospodarski i društveni razvoj. Kada je o iseljavanju riječ, razlog zbog kojega ne trebamo očekivati masovnije emigracijski tokove iz istočne Hrvatske, između ostaloga jest i taj što populaciju u većini istočnohrvatskih županija obilježava porast broja staroga stanovništva i smanjivanje broja mladoga te negativni prirodni priraštaj. Dakle, ona nema demografskih viškova i njezin (e)migracijski potencijal je relativno malen, a to je djelomično i razlog mogućeg intenziviranja useljavanja stranih radnika. Premda je prostor istočne Hrvatske sve do početka Domovinskog rata bio među gospodarski najrazvijenijima, situacija se potpuno izmijenila nakon njega, a od tada tamnošnje stanovništvo bilježi znatan pad životnog standarda prvenstveno zbog slabe ekonomske aktivnosti i neadekvatne iskoristivosti postojećih resursa. Poljodjelstvo, prerađivačka industrija i građevinarstvo na ovom području nisu više sektori zapošljavanja većine radne snage iako bi se to s obzirom na postojeće resurse i infrastrukturu trebalo očekivati. U takvoj situaciji nameće se pitanje kako privući migrante i što im ponuditi? Pred

cijelim društvom, a posebno pred vladajućim strukturama nameće se zadaća da stvore poticajno poduzetničko i investicijsko okruženje za sve koji žive u Hrvatskoj, pa tako i za potencijalne migrante pri čemu se ne smije zanemariti ni otvorenost, odnosno zatvorenost samog društva prema imigrantima tj. stavove domaćeg stanovništva prema dolasku novih migrantskih skupina. Iskustvo rata, izrazita nacionalna homogenost, pad životnog standarda i slaba ekonomska aktivnost samo su neka obilježja stanovnika ove regije koja će zasigurno utjecati na oblikovanje stavova prema useljavanju migranata. Posebno je važno stoga djelovati na povećanju razine javne svijesti o važnosti i potrebama hrvatskog društva za useljavanjem određenih kategorija migranata s jedne strane, a s druge stvoriti institucionalni, gospodarski i organizacijski okvir za njihovo useljavanje.

6. Literatura

- [1] Balta, I. (2001). Kolonizacija istočne Hrvatske u Drugom svjetskom ratu, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 32, No. 2, 387-408, ISSN 0590-9597
- [2] Bara, M. & Lajić, I. (2010). *Etnodemografski razvoj Slavonije u dvadesetom stoljeću (utjecaj ratova i kolonizacija)*, u: Migracije i regionalni razvoj Hrvatske, (ur.) Ivan Lajić, 85-118, Institut za migracije i narodnosti, ISBN 978-953-6028-25-2, Zagreb
- [3] Čapo Žmegač, J. (2001). *Srijemski Hrvati: etnološka studija migracije, identifikacije i interakcije*, Durieux, ISBN 953-188-145-8, Zagreb
- [4] Heršak, E. (1998). *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja, IMIN i Školska knjiga*, ISBN 953-6028-06-9, Zagreb
- [5] Hollifield, F.J. (2004). The Emerging Migration State, *International Migration Review*, Vol. 38, No. 3, 885-912, ISSN 1747739
- [6] HZZ, *Dostupno na: <http://burzarada.hzz.hr>*, Pristup: 23-04-2012.
- [7] Lajić, I. & Bara, M. (2009). *Ratovi, kolonizacije i nacionalna struktura Slavonije u dvadesetom stoljeću*, Institut za migracije i narodnosti, ISBN 978-953-6028-24-5, Zagreb
- [8] Maticka, M. (1987). Kolonizacija u Hrvatskoj 1945.-1948. godine, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 19, No. 2, broj stranice (27-53), ISSN 0590-9597
- [9] Mežnarić, S. (2008). Migracije u Hrvatskoj: Što očekivati, *Zbornik radova sa međunarodne konferencije „Useljenička politika u funkciji razvoja hrvatskoga gospodarstva“*, str. 53-65, ISBN 978-953-6207-93-0, Zagreb, lipanj, 2008, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb
- [10] Nejašmić, I. (1991). *Depopulacija u Hrvatskoj: korijeni, stanje, izgledi*, Globus - Institut za migracije i narodnosti, ISBN 86-343-0663-0, Zagreb
- [11] Nejašmić, I. & Mišetić, R. (2004). Buduće kretanje broja stanovnika Hrvatske: projekcije 2001.-2031., *Društvena istraživanja*, Vol. 13, No.4-5, 751-776, ISSN 1330-0288
- [12] Salt, J. (2005). *Current Trends in International Migration in Europe*,: Council of Europe, ISBN 92-871-5748-5, Strasbourg

Photo 039. Road / Cesta